

DEAN SAVIĆ*, MLADEN GROZDANIĆ**, VELIMIR TIŠMA***

Prikrivena policijska radnja nasuprot posebnim dokaznim radnjama: klopka vs. simulirana prodaja i otkup predmeta te simulirano davanje potkupnine

Klopka, kao prikrivena policijska radnja, i posebne dokazne radnje simulirane prodaje i otkupa predmeta te simuliranog davanja potkupnine, imaju velike sličnosti zbog čega postoji dvojba o tome koju od raspoloživih radnji koristiti tijekom pojedinih kriminalističkih istraživanja. Kako se u biti radi o identičnim radnjama s jednakovrijednim rezultatima, a formalni oblici podvode se pod privremeno ograničavanje određenih ustavnih prava građana, ponuđen je zaključak prema kojem je klopku potrebno koristiti u svim slučajevima, osim u onima kod kojih je potrebno odgođeno ili višestruko postupanje. Na taj način moguće je pribaviti relevantne dokaze uz poštovanje načela ekonomičnosti, te istodobno osigurati probitke kriminalističkog istraživanja bez formalnog ograničavanja ustavnih prava građana. Ponuđeno rješenje zahtijeva širu stručnu raspravu, te ukoliko se pokaže prihvatljivim, trebalo bi biti standardizirano, odnosno ugrađeno u standardne operativne procedure usuglašene između policije i državnog odvjetništva.

UVOD

Zbog sličnosti između klopke, kao jedne od prikrivenih policijskih radnji, i posebnih dokaznih radnji simulirane prodaje i otkupa predmeta te simuliranog davanja potkupnine, u praksi se često javlja dilema koju od dviju grupa radnji primijeniti tijekom provođenja pojedinih kriminalističkih istraživanja. Naime, razlike koje između tih radnji postoje samo su formalne prirode i ogledaju se isključivo u postojanju ili nepostojanju sudskog naloga. Druga ključna razlika koja se često ističe je heuristička važnost jedne u odnosu na silogističku vrijednost druge grupe radnji, ali u stvarnosti krajnji rezultat klopke formaliziran kroz privremeno oduzimanje predmeta ima jednaku dokaznu vrijednost kao i

* mr. sc. Dean Savić, predavač na Visokoj policijskoj školi MUP-a RH, Zagreb.

** Mladen Grozdanić, načelnik Odjela organiziranog kriminaliteta Policijske uprave istarske.

*** Velimir Tišma, predavač na Visokoj policijskoj školi MUP-a RH, Zagreb.

zapisnici i druga dokumentacija koja prati primjenu spomenutih posebnih dokaznih radnji. To upućuje na zaključak kako ni s tim u vezi ne postoje bitne razlike, pogotovo ako se uzme u obzir da se sâm tijekom pripremanja i provođenja klopke može kasnije formalizirati kroz dokaznu radnju ispitivanja svjedoka.

U skladu s navedenim, svrha i cilj ovog rada je pronaći odgovor na pitanje u kojim slučajevima primijeniti policijsku klopku, a u kojima simulirani otkup i prodaju predmeta te simulirano davanje potkupnine. S tim u vezi, na temelju analize navedenih pravnih instrumenata, bit će ponuđen odgovor koji bi policiji i državnom odvjetništvu mogao olakšati postupanje u predmetima kada je primjena ovih radnji neophodna.

Prije početka same analize potrebno je definirati opseg promatranja. On će biti ograničen na slučajeve u kojima se mogu primjenjivati posebne dokazne radnje, s obzirom na to da se kriminalistička klopka može koristiti za daleko širi krug kaznenih djela od onih koja su navedena u članku 334. Zakona o kaznenom postupku (ZKP)¹. Isto tako, opseg će biti omeđen karakteristikama koje proizlaze iz taktike postupanja specifične za kaznena djela navedena u katalogu iz spomenutog članka 334. ZKP-a. S tim u vezi potrebno je naglasiti da se posebne dokazne radnje simulirane prodaje i otkupa predmeta najčešće primjenjuju u slučajevima u vezi s krivotvorenjem novca, ilegalnom preprodajom droge, oružja i slične robe, dok se simulirano davanje potkupnine uglavnom koristi u vezi s iznudama, otmicama i primanjem mita, te, kako navodi Pavišić (2005:253), za kaznena djela u čijoj je pozadini organizirani sustav zaštite od otkrivanja kojega je moguće "probiti" samo u rubnim, vanjskim točkama legalizacije prihoda od kaznenog djela.

1. RASPRAVA O PRIMJENI KLOPKE NASUPROT POSEBNIM DOKAZNIM RADNJAMA

Policija ima ovlast poduzimati prikrivene policijske radnje na temelju članka 80. Zakona o policijskim poslovima i ovlastima (ZoPPO)², te članaka 119. – 126. Pravilnika o načinu postupanja policijskih službenika (PoNPPS)³, a posebne dokazne radnje provodi sukladno članku 335. stavku 1. i članku 337. stavku 1. ZKP-a. Jedna od najznačajnijih prikrivenih policijskih radnji je klopka koja se od posebnih dokaznih radnji simulirane prodaje i otkupa predmeta, te simuliranog davanja i primanja potkupnine (čl. 332. st. 1. t. 6. ZKP-a), razlikuje samo po tome što se ne provodi na temelju naloga nadležnog suda, već na temelju zapovijedi glavnog ravnatelja policije ili osobe koju on za to ovlasti, te stoga, kako navodi Veić (2009:117), ima isključivo spoznajnu, heurističku važnost. Po svim drugim temeljnim karakteristikama ta se prikrivena radnja može izjednačiti sa spomenutim posebnim dokaznim radnjama. Naime, klopka se rabi ako je očigledno da se drugim radnjama neće postići cilj policijskog posla (čl. 80. st. 1. ZoPPO-a), odnosno, ako se cilj istraživanja ne može ostvariti na drugi način ili ako bi to bilo moguće samo uz nerazmjerne teškoće (čl. 119. PoNPPS-a). Posebne dokazne radnje također se koriste ako se istraga ne može provesti na drugi način ili bi to bilo moguće samo uz nerazmjerne teškoće

¹ Zakon o kaznenom postupku. (NN 152/08., 76/09.)

² Zakon o policijskim poslovima i ovlastima. (NN 76/09.)

³ Pravilnik o načinu postupanja policijskih službenika. (NN 89/10.)

(čl. 332. st. 1. ZKP-a), što su identično definirani uvjeti. Dokumentacija koja se sastavlja povodom provođenja obje kategorije radnji po sadržaju je jednaka: planovi, zapisnici, izvješća, tehničke snimke i sl. Također je istovjetna taktika postupanja koja se može u kratkim crtama opisati kao: registriranje i/ili obilježavanje predmeta, predaja predmeta osumnjičenoj osobi, uhićenje, pregled ili pretraga osobe (ili očevid, odnosno u nekim slučajevima pojedini oblici vještačenja), te na kraju privremeno oduzimanje predmeta koji je bio korišten prilikom provođenja prikrivene policijske ili posebne dokazne radnje.

S obzirom na pobrojane sličnosti i razlike razumljivo je da se postavlja dvojba u vezi s odabirom jedne od kategorija radnji koje policiji i državnom odvjetništvu stoje na raspolaganju tijekom provođenja kriminalističkih istraživanja. Naime, posebnim dokaznim radnjama privremeno se ograničavaju određena ustavna prava građana (čl. 332. st. 1. ZKP-a), te se stoga mogu primjenjivati vrlo restriktivno, ali zbog njihove dokazne vrijednosti ponekad su nezamjenjive. S druge strane, sama policijska klopka nema dokaznu vrijednost, ali ima njezin krajnji rezultat fiksiran kroz dokazne radnje pretrage, očevida, vještačenja i privremenog oduzimanja predmeta. To je zapravo stavlja u ravnopravni položaj s formalnim dokaznim radnjama, pogotovo ukoliko se uzme u obzir uvedeno navedena konstatacija da se eventualno sporni detalji u vezi s pripremom i provedbom klopke mogu kasnije razjasniti i formalizirati kroz dokaznu radnju ispitivanja svjedoka. Također je vrlo važna činjenica da je klopku lakše provoditi jer nema potrebe za pribavljanjem sudskog naloga, iako se u biti ustavna prava građana ograničavaju u jednakoj mjeri zbog načina njezine provedbe i krajnjeg rezultata njezine primjene.

Za potrebe daljnje rasprave bit će korisno navesti mišljenje koje je prevladalo tijekom zajedničkih radionica sudaca, državnih odvjetnika i policijskih službenika u vezi s primjenom novog ZKP-a. Naime, tijekom simulacija postupanja na temelju predmeta koji se na Županijskom sudu u Zagrebu vodi pod brojem III K-US-27/06., postavljeno je pitanje treba li za dokazivanje kaznenog djela primanja mita koristiti posebne dokazne radnje ili se u tu svrhu mogu koristiti prikrivene policijske radnje. Tom prilikom donesen je zajednički zaključak prema kojem se posebne dokazne radnje trebaju provoditi samo u slučajevima kada se ne može postupati na drugi način, te je sukladno tome tijekom simulacija postupanja odlučeno da se primjenjuje policijska klopka (*Sažeti prikazi rezultata radionica (četvrte/pete), 2009: pitanja br. 6/7*). Tom prilikom nije se uspjelo odgovoriti na pitanje u kojim je onda slučajevima potrebno koristiti posebne dokazne radnje. Doduše, ponuđen je odgovor prema kojem bi se te radnje mogle koristiti u "težim" ili "ozbiljnijim" slučajevima, ali taj kriterij zapravo nije u potpunosti prihvatljiv zbog njegove nepreciznosti i preopćenitosti. Stoga je odgovor na to pitanje ostao otvoren.

Kako bi se s tim u svezi moglo ponuditi adekvatno rješenje, potrebno je pronaći ključne, prijelomne točke na temelju kojih bi bilo moguće razlikovati dvije kategorije kriminalističkih istraživanja: u prvu skupinu spadali bi slučajevi za čije bi uspješno rješavanje bila dovoljna policijska klopka, dok bi u drugoj skupini bila istraživanja u kojima bi bila neophodna uporaba posebnih dokaznih radnji. Promatrajući kriminalističku praksu ta se kritična točka može pronaći u potrebi da do realizacije, odnosno uhićenja osumnjičene osobe, dođe tijekom same primopredaje predmeta ili neposredno nakon nje, odnosno nasuprot tome, da se može predvidjeti potreba za odgođenom realizacijom ili višestrukim primopredajama.

To konkretno znači da ukoliko se zaključi kako bi ciljevi kriminalističkog istraživanja bili u cijelosti ostvareni odmah nakon prve primopredaje, tada bi primjena klopke bila dovoljna budući da bi se potrebni dokazi mogli pribaviti tijekom realizacije: na temelju pregleda, pretrage, očevida ili vještačenja nakon kojih slijedi privremeno oduzimanje predmeta koji su bili korišteni u provođenju klopke.

S druge strane, ukoliko se prosudi da je potrebna odgođena realizacija, tada postoji opasnost da predmeti korišteni u klopki ne budu pronađeni, što znači da sama primopredaja mora biti provedena sukladno postupovnim pravilima, na temelju sudskog naloga i propisno fiksirana, kako bi tijekom cjelokupne radnje mogao biti procesno prihvatljiv. Isto vrijedi i za slučajeve u kojima je potrebno obaviti višestruku prodaju ili otkup predmeta, odnosno – u više navrata dati potkupninu. U tim slučajevima, osim što postoji opasnost da predmeti ne budu kasnije pronađeni, postoji i potreba da se formalno fiksira svaka zasebna primopredaja za što je nužno rabiti posebne dokazne radnje. Doduše, i tijekom provođenja prikrivenih policijskih radnji moguće je propustiti postupanje pod određenim okolnostima ako postoji vjerojatnost da će se doći do drugih dokaza ili podataka o drugim kaznenim djelima ili sudionicima (čl. 120. PoNPPS-a), ali takvim odgađanjem djelovanja propušta se fiksiranje dokaza, što nije slučaj kod posebnih dokaznih radnji.

Navedena distinkcija može biti primjenjiva i za kriminalistička istraživanja koja se u cijelosti provode korištenjem drugih posebnih dokaznih radnji. Naime, iako je tijekom takvih istraživanja često moguće unaprijed predvidjeti potrebu za simuliranom prodajom ili otkupom predmeta, odnosno simuliranim davanjem potkupnine, pa je samim time vrlo ekonomično u početku postupanja pribaviti nalog i za primjenu tih mjera, mogući su slučajevi u kojima je s taktičkog aspekta potrebno izdvojeno postupanje i izdvojena realizacija primjenom policijske klopke. Samim time nije uputno donositi odluku u korist primjene posebnih dokaznih radnji nauštrb klopke samo na temelju toga što je u tijeku primjena drugih radnji iz članka 332. ZKP-a.

2. ZAKLJUČAK

Na temelju analize klopke kao prikrivene policijske radnje i posebnih dokaznih radnji simulirane prodaje i otkupa predmeta te simuliranog davanja potkupnine, mogu se uočiti brojne sličnosti i nevelike, samo formalne razlike. Stoga je razumljivija dvojba koja se u praksi često javlja, a odnosi se na to koju od raspoloživih radnji koristiti tijekom pojedinih kriminalističkih istraživanja. Budući da se zapravo radi o identičnim radnjama s jednakovrijednim rezultatima, a formalni oblici podvode se pod privremeno ograničavanje određenih ustavnih prava građana, može se ponuditi zaključak prema kojem je klopku potrebno koristiti u svim slučajevima, osim u onima kod kojih je potrebno odgođeno ili višestruko postupanje. Na taj način moguće je pribaviti dokaze uz poštovanje načela ekonomičnosti, te istodobno provesti uspješno kriminalističko istraživanje, načelno bez ograničavanja ustavnih prava građana.

Drugim riječima, ukoliko bi ciljevi kriminalističkog istraživanja bili u cijelosti ostvareni odmah nakon prve primopredaje, tada bi primjena klopke bila dovoljna budući da bi se potrebni dokazi mogli pribaviti primjenom dokaznih radnji neposredno nakon realizacije. Nasuprot tome, ukoliko je potrebna odgođena realizacija ili višestruka prodaja

ili otkup predmeta, odnosno simulirano davanje potkupnine u više navrata, zbog opasnosti da predmeti korišteni u klopki ne budu kasnije pronađeni, sama primopredaja morala bi biti provedena sukladno strogim postupovnim pravilima kako bi tijekom cjelokupne radnje mogao biti procesno prihvatljiv. U tim slučajevima potrebno je formalno fiksirati svaku zasebnu primopredaju pa je u tu svrhu nužno rabiti posebne dokazne radnje.

Kako ponuđeno rješenje zadire u vrlo osjetljivo područje načina dokazivanja kaznenih djela, nije ga moguće bezrezervno prihvatiti. Stoga je potrebna šira stručna rasprava, prije svega u okvirima policije i državnog odvjetništva. Tek ukoliko se predloženi model pokaže metodološki prihvatljivim i ukoliko bude potvrđen pravomoćnim presudama, tada bi trebao biti ugrađen u standardne operativne procedure usuglašene između policije i državnog odvjetništva. Na taj bi se način otklonili brojni problemi koji se sada javljaju u vezi s donošenjem odluke o tome koju vrstu radnji koristiti u pojedinim slučajevima. Također bi se smanjila mogućnost napada na zakonitost postupanja na način da se u kaznenim postupcima problematizira uporaba mjera kojima se ograničavaju ustavna prava građana ako se neko kazneno djelo može dokazati na drugi način, odnosno nasuprot tome, da se postavlja pitanje zbog čega se ta ista prava ograničavaju primjenom mjere koja nije odobrena od strane suca istrage.

LITERATURA

1. Pavišić, B. (2005). *Komentar Zakona o kaznenom postupku*. Rijeka: Žagar.
2. *Pravilnik o načinu postupanja policijskih službenika*. NN 89/10. Zagreb: Narodne novine.
3. *Sažeti prikazi rezultata radionica (četvrte/pete) sa stručnog usavršavanja o primjeni novog Zakona o kaznenom postupku*. Pravosudna akademija, svibanj 2009.
4. Veić, P. i sur. (2009). *Zakon o policijskim poslovima i ovlastima – tekst zakona s pojašnjenjima, poveznicama i stvarnim kazalom*. Zagreb: Narodne novine.
5. *Zakon o kaznenom postupku*. NN 152/08., 76/09. Zagreb: Narodne novine.
6. *Zakon o policijskim poslovima i ovlastima*. NN 76/09. Zagreb: Narodne novine.